

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАКЛАСНОЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

У статті обґрунтовуються педагогічні умови, що сприяють підготовці майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітньої школи. Такими умовами визначено: стимулювання інтересу майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітньої школи; залучення майбутніх учителів-філологів до проектної діяльності методичного спрямування; активізація творчої діяльності майбутніх учителів-філологів засобами театральної педагогіки.

Ключові слова: майбутні учителі-філологи, педагогічні умови, творча діяльність, проектна діяльність, театральна педагогіка.

Постановка проблеми у загальному вигляді... У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року наголошено на необхідності створення умов для вдосконалення й творчої самореалізації підростаючого покоління. З огляду на це, одним із пріоритетних напрямів розвитку освіти є оновлення її змісту й форм організації навчально-виховного процесу для формування творчих здібностей й самореалізації школяра не лише в навчальній, а й позанавчальній діяльності. Відтак, постає необхідність у підготовці майбутніх учителів, здатних до творчої праці. Натомість визначення педагогічних умов, що сприяють підготовці майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності школярів не знайшли відображення в сучасній психолого-педагогічній літературі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Аналіз наукової літератури засвідчив, що поняття «педагогічні умови» по-різному трактується сучасними науковцями: як зовнішні передумови для існування й розвитку явищ (О. Цокур); як сукупність взаємопов'язаних передумов, необхідних для створення цілеспрямованого освітнього процесу певної професійної підготовки (О. Пенчук); як обставини, за яких компоненти навчального процесу (навчальні дисципліни, методика його викладання, навчання і виховання) подані в найкращих взаємовідносинах та взаємозв'язках, що дають можливість учителям плідно викладати, керувати навчальним процесом, а учням – успішно навчатися (М. Князян); як сукупність обставин, об'єктів і мір, що необхідні для здійснення досліджуваного процесу (Л. Яновська); як взаємопов'язані обставини чи способи упорядкування і тривалого існування педагогічного процесу, що утворюють певну систему, рівень складності якої розкривається через їх зв'язки (зв'язки взаємодії, перетворення, функціонування, розвитку, управління), які виявляються у взаємозумовленості та взаємовпливовості педагогічних явищ, що виникають унаслідок запровадження цих умов і призводять до підвищення результативності процесу (Є. Подтергерра).

Формулювання цілей статті... Мета статті полягає в обґрунтуванні педагогічних умов, що сприятимуть підготовці майбутніх учителів-філологів під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітньої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження... В аспекті дослідження під педагогічними умовами будемо розуміти спеціально створені обставини, що створюють сприятливі умови для підготовки майбутніх учителів-філологів до організації позакласної діяльності учнів загальноосвітньої школи та розвитку їхніх творчих здібностей під час здійснення цієї діяльності. Такими педагогічними умовами, визначено: стимулювання інтересу майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітньої школи; залучення майбутніх учителів-філологів до проектної діяльності методичного спрямування; активізація творчої діяльності майбутніх учителів-філологів засобами театральної педагогіки.

Першою педагогічною умовою визначено «Стимулювання інтересу майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітньої школи». Зазначимо, що проблема інтересу була предметом досліджень соціологів (Г. Гак, Г. Глезерман, О. Здравомислов, І. Кронрод, Ю. Шаров та ін.), психологів (М. Беляєв, В. Богословський, С. Виготський, Е. Зеєр, А. Ковальов, В. Мясичев, А. Петровський, С. Рубінштейн та ін.), педагогів (Л. Божович, В. Іванов, А. Маркова, Н. Морозова, Г. Щукіна та ін.). Натомість, одноставної думки дослідників щодо трактування поняття «інтерес» до цього часу не існує.

Так, з позиції соціології інтерес розглядається як спрямованість суб'єкта на значущі для нього об'єкти, пов'язані із задоволенням потреб індивіда; як об'єктивну причину діяльності соціальних суб'єктів, що спрямовані на задоволення певних потреб, і є основою безпосередніх мотивів, ідей і ін. та визначаються станом і роллю цих суб'єктів у системі спільнот (Г. Осипов).

У психології інтерес визначається як ставлення або мотиваційний стан особистості, що спонукає її до пізнавальної діяльності, яка розгортається переважно у внутрішньому плані (В. Зінченко, Б. Мещеряков), як одна із форм спрямованості особистості (зафарбоване позитивною емоцією зосередження уваги на певному

феномені) (В. Бродовська, В. Грушевський), як форма прояву пізнавальної потреби, що забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення цілей діяльності і тим самим сприяє орієнтації, ознайомленню з новими фактами, більш повному й глибокому відображенню дійсності (С. Головін).

З погляду педагогіки, інтерес є формою прояву пізнавальної потреби, яка забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення мети діяльності й тим самим сприяє її орієнтації, а також ознайомленню з новими фактами, більш повному і глибокому відображенню дійсності (С. Гончаренко та ін.).

Слід зауважити, що здебільшого дослідження науковців зосереджені на проблемі формування інтересу в учнів. Щодо розвитку інтересу в майбутніх учителів-філологів ця проблема висвітлюється побічно. Так, Л. Коваленко зазначає, що перед сучасним учителем передусім стоїть завдання задіяти в навчанні такі ресурси, які пробуджуватимуть і підтримуватимуть в учнів інтерес до пізнання нового. В цих умовах важливого значення набуває мотивація як важливий компонент освіти. Дослідниця підкреслює, що від мотивації школяра залежить його успішність, глибина й міцність знань, бажання і здатність навчатися впродовж усього життя [1, с. 12].

Ми згодні з думкою дослідниці, що вміння пробудити в дітей інтерес до навчання є важливою якістю будь-якого педагога і вчитель-словесник не є винятком. Якщо, вчитель-філолог сам не буди мати інтересу до викладання української мови та літератури, він не зможе вмотивувати учнів до вивчення свого предмета. Новітня школа вимагає посилення зв'язку між навчанням, вихованням та розвитком творчих здібностей учнів. Великим резервом у вирішенні поставленого завдання, на нашу думку, може стати саме організація позакласної творчої діяльності з предмета. На нашу думку, під час проведення літературних вікторин, або тижнів української мови, діти будуть сприймати корисну інформацію в іншому вигляді, не в такому, до якого вони звикли на уроках. Можливість виявити себе творчо не зможе залишити байдужим жодного учня. Досягти цього можна лише засобами, що активізують пізнавальну діяльність у процесі формування інтересу до вивчення мов. До них належать дидактичні ігри, створення ігрових ситуацій, мовні цікавинки, завдання з логічним навантаженням, завдання проблемно-пошукового характеру, нестандартні завдання (завдання на складання лінгвістичних казок, віршів, вправ тощо). Науковець підкреслює, що такі види роботи сприяють формуванню інтересу дітей до предмета і пропонує перелік основних умов формування інтересу в школярів до вивчення української мови: 1) розуміння дитиною змісту і значення матеріалу; 2) новизна в змісті навчального матеріалу; 3) емоційна насиченість навчання; 4) використання оптимальної системи тренувальних, творчих, пізнавальних та інших завдань; 5) практична спрямованість матеріалу; 6) самостійність дітей у їхній діяльності; 7) ґрунтовне знання вчителем предмета, інтерес до нього, вміння зацікавити ним дітей [3].

Отже, під час навчання перед викладачами постає завдання стимулювання інтересу майбутніх учителів-філологів до творчої діяльності, тобто організувати навчально-виховну роботу в такий спосіб, щоб у студентів виникла потреба в творчості. Це пов'язано з тим, що в тому разі, якщо вчитель зацікавлений у проведенні того чи того заходу після уроків, він має володіти гарними знаннями з фаху, бути обізнаним у сучасних технологіях, добре розуміти різноманітні форми позакласної роботи. Не простим завданням є добір потрібної форми позакласного заходу з великої кількості наявних. Завдання вчителя-філолога продумати, щоб цей захід був цікавий учням, відповідав їхнім віковим потребам, містив у собі корисну та пізнавальну інформацію. Важливим є також і вміння залучити учасників позакласного заходу до творчої діяльності. Тільки вчитель-філолог, що має інтерес до зацікавлення дітей у вивченні української мови та літератури засобами позакласної роботи зможе професійно організувати позакласний захід з філології.

Іншою педагогічною умовою є «Залучення майбутніх учителів-філологів до проектної діяльності методичного спрямування». Питаннями проектної діяльності займалися як іноземні (Дж. Дьюї, В. Кіппатрік, Е. Коллінгс, Е. Паркхерст), так і вітчизняні (Л. Лук'янова, О. Тульська, Л. Хоружа, А. Цимбалару, А. Цюприк, Т. Якимович та ін.) вчені, які мають свою інтерпретацію щодо використання методу проектів у педагогічній діяльності.

Так, Л. Хоружа акцентує увагу на тому, що проектна діяльність – це спосіб розвитку творчості, самостійності, прагнення до ідеально-перспективного перетворення світу за допомогою креативних дій і операцій у процесі створення конкретного продукту – проекту ідеального та реального [8, с. 13]. Якщо проектна діяльність розглядається для професійного зростання, то вона, на думку А. Цимбалару, може бути складовою професіограми педагога, оскільки має такі ознаки: розробка власних освітніх продуктів, багатостадійний динамічний процес, мета якого полягає у створенні й реалізації оптимальних освітніх систем, які найефективніше забезпечують запити зовнішнього [9, с. 18].

Ми згодні з думками дослідників, оскільки вважаємо, що в основу проектної діяльності покладена ідея про спрямованість навчально-пізнавальної діяльності студентів-філологів на результат, який досягається завдяки рішенню тієї чи тієї проблеми. Важливим є те, що результат можна буде побачити, осмислити застосувати на практиці. Дуже часто значним недоліком студента-філолога є неспроможність під час проведення навчального та позанавчального процесу в школі скористатись тими знаннями, що він отримав у педагогічному університеті. Можна вивчити напам'ять методики, запропоновані відомими педагогами-методистами з філології, проте коли

молодий учитель стикається з реальним життям і справжніми учнями, кожен з яких має свої особливості, у нього виникають певні труднощі. Залучення студентів-філологів до використання методу проектів у позакласній роботі, на нашу думку, буде сприяти формуванню і розвитку рефлексивного компоненту. Створивши самостійно певний проект, студент вчиться аналізувати свою роботу, оцінювати її, знаходити недоліки та позитивні моменти у створеному ним продукті. Крім того, впровадження у позакласну творчу діяльність з філології методу проектів, дає можливість майбутнім учителям-філологам оцінити не тільки свою діяльність, а й вчитись аналізувати і оцінювати діяльність своїх одногрупників, що брали участь у створенні проекту, зважаючи на їхній внесок у спільну справу.

На думку Т. Якимович і А. Цюприк, метод проектів – це педагогічна система, яка містить сукупність дослідницьких, пошукових і проблемних методів та передбачає навчання через впровадження проблем, узятих з реальної професійної діяльності [10, с. 72]. Після створення проекту, за В. Гузеєвим, у студентів виникають позитивні емоції завдяки отриманню реального продукту власної праці [2, с. 197].

Спираючись на думку науковців, ми також можемо констатувати, що з виникненням позитивних емоцій у студентів-філологів під час роботи над проектом, починає формуватись і позитивна мотивація до здійснення ними у майбутньому навчальної та позанавчальної діяльності з використанням методу проектів. У свою чергу, створення позитивної мотивації майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності шляхом організації їх самостійної діяльності, постановки перед ними цілей і проблем, рішення яких веде до появи нових знань та умінь створює основу мотиваційного компонента. Виконання того чи іншого завдання, під час підготовки проекту в позакласній роботі, дозволяє студентам повірити у свої можливості, відчути себе успішним у певній сфері. До того ж створення того, чого раніше не існувало і що має певну наукову вагу, і за що було отримане схвалення та позитивна оцінка, значно підвищує бажання вчителя-філолога використовувати метод проектів у майбутньому під час організації позакласної творчої діяльності учнів.

Не менш важливою ознакою проектної діяльності, наголошує О. Тульська, є активна взаємодія усіх учасників навчального процесу. Студенти і викладачі виступають як рівноправні суб'єкти навчання. Акцент у процесі набуття знань зміщується з передання-репродукції на творчий рівень їх застосування [7].

Ми підтримуємо думку дослідниці, оскільки участь у проектній діяльності надає можливість студентам-філологам самовдосконалюватися, розвивати творчі здібності, креативність, комунікативність, організаторські здібності, а також надає можливість спробувати себе в різних ролях серед учасників проекту: автор ідей, виконавець, учасник, організатор. Можливий також варіант, коли студент-філолог залишає право вибору на індивідуальну роботу, і в цьому разі виконавець проекту поєднує усі ролі в одній особі. Ці умови сприяють формуванню і розвитку креативно-діяльнісного компонента. Використання методу проектів сприяє ефективній підготовці майбутнього конкурентоспроможного фахівця з української мови та літератури, який завдяки виконанню суспільно корисних завдань набуває власної думки щодо розв'язання професійних завдань та почуття відповідальності, вміє правильно будувати діалог з іншими спеціалістами, орієнтуватися в сучасному інформаційному світі, організувати навчальний та позанавчальний процес на високому професійному рівні.

Наступна педагогічна умова «Активізація творчої діяльності майбутніх учителів-філологів засобами театральної педагогіки». Взаємодія педагогіки і театру має глибокі історичні й соціальні корені. Навчання і виховання учнів із застосуванням елементів театального мистецтва у педагогічній діяльності здійснювалося і в давні і в новітні часи (Аристотель, Квінтіліан, Я. Коменський, Платон, С. Полоцький, Сократ, Цицерон та ін.). Нетрадиційний метод театального мистецтва – театралізацію (яскраву, образну, емоційну форму) в навчанні і вихованні студентів практикували Ф. Прокопович та Г. Сковорода. Цей метод у педагогічній діяльності використовували такі видатні педагоги, як: Я. Корчак, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін. Можливості театального мистецтва у підготовці вчителів до педагогічної діяльності на сучасному етапі розвитку досліджують Н. Абалкін, В. Абрамян, М. Барахтян, Ю. Єлісовенко, Р. Короткова, І. Сергєєва Н. Стихун та ін. Вони розглядають акторську майстерність як педагогічне мистецтво, як засіб удосконалення творчого потенціалу вчителя.

У педагогіці не викликає сумніву той факт, що використання театральної педагогіки необхідне вчителю будь-якої спеціальності, але в особливо воно знаходить відображення в діяльності майбутнього вчителя-філолога. Щоб зацікавити учнів у вивченні того чи того літературного твору йому замало буде просто ознайомити дітей з його змістом. Завдання «педагога-артиста» так провести урок, щоб викликати емоційний відгук щодо творчості того чи того літератора, зацікавити учнів цікавими історіями з життя письменників і поетів.

Певний порівняльний аналіз професії вчителя та актора здійснено І. Середою. Театральна та педагогічна діяльність, на її думку, подібні за метою (вплив на людину та створення переживання); за змістом (комунікативні творчі процеси); за інструментарієм, засобами (психофізична природа актора та педагога). Як для актора, так і для педагога головною умовою для розкриття здібностей та можливостей є публічність. Педагог виходить один на один з аудиторією, впливає на розум і серце своїх вихованців усіма психофізичними засобами, торкаючись думок, почуттів, волі, уяви та пам'яті слухачів. Чарівність та переконливість – це ті якості, без яких не може обійтись ні справжній актор, ні справжній педагог [5].

І. Сергєєва, в свою чергу, звертається до такого терміну в театральній педагогіці як «педагогічний артистизм». За словами дослідниці він передбачає відвертість і безпосередність педагога, уміння говорити і діяти прямо, ділитися тим, що є всередині. Артистичний педагог володіє також здатністю зараження своїми переживаннями, сумнівами, радістю інших людей. Педагогічний артистизм може виявлятися як здібність особистості, але, у міру накопичення професійного досвіду, буде інтегрувати всі складники роботи педагога, синтезувати й робити цілісною всю його творчу діяльність [4].

Розвиток артистизму має особливу значущість для майбутніх педагогів. Впровадження елементів театральної педагогіки, на думку І. Сергєєвої, є ефективним засобом розвитку духовності, професійно-особистісних якостей майбутніх учителів. Технологія використання театральних методів у навчально-виховному процесі виступає дієвим засобом саморозвитку особистості майбутніх спеціалістів. Успіх у педагогічній діяльності, досягнення певної мети надихає на подальше удосконалення необхідних якостей для самовизначення, прийняття рішень і відповідальності за них. Успішна діяльність породжує позитивні емоції, які, у свою чергу, стимулюють подальший розвиток особистості. Таким чином, театральна педагогіка служить двигуном саморозвитку, засобом успіху у професійній діяльності.

Поділяючи думку вищезазначеної дослідниці, ми вважаємо, що театральне мистецтво є певною творчою доміантою позакласної діяльності вчителів-філологів, воно здатне ефективно впливати на підвищення рівня професійності вчителя української мови та літератури, збагачуючи його духовно, розвиваючи його емоційність, формуючи почуття. Ми переконані, що з підвищенням рівня театральної культури вчителя підвищується рівень сформованості професійної культури взагалі і рівень майстерності зокрема.

Стимулом до навчання і творчості може стати застосування елементів театральної педагогіки під час організації літературного вечора за типом побудови режисером театального дійства. Адже, поєднання елементів гри і навчання у позакласній творчій діяльності з української мови та літератури, здатне позитивно впливати на розвиток творчих здібностей учнів. Зацікавленість і схвальні коментарі учнів стануть мотивацією для вчителів-філологів і надалі використовувати елементи театральної педагогіки під час організації позакласної творчої діяльності учнів зі свого предмета.

Висновки... Таким чином, на підставі аналізу психолого-педагогічної і методичної літератури ми доходимо висновку, що педагогічними умовами, які сприятимуть підготовці майбутніх учителів до організації позакласної творчої діяльності є такі, як: стимулювання інтересу майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітньої школи; залучення майбутніх учителів-філологів до проектної діяльності методичного спрямування; активізація творчої діяльності майбутніх учителів-філологів засобами театральної педагогіки.

Використана література:

1. Авраменко О. М. Українська мова та література. Довідник. 1700 завдань у тестовій формі. 1 частина / О. М. Авраменко, Л. Т. Коваленко. – К. : Грамота, 2009. – 480 с.
2. Розвиток пізнавальної активності у молодших школярів на уроках української мови. – [Електронний текст]. – Режим доступу : <http://referatwork.ru/refs/pedagogics/ref-5241.html>
3. Хоружа Л. Проектна культура вчителя : етичний компонент / Л. Хоружа // Шлях освіти. – 2006. – № 2. – С. 11-15.
4. Цимбалару А. Д. Компонентно-структурний аналіз поняття «освітній простір». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/20_PRNiT_2007/Pedagogical/23997.doc.htm
5. Якимович Т., Цюприк А. Сучасні теїхнології формування інтелектуальних умінь фахівця / Т. Якимович, А. Цюприк // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – №5. – С. 66-73.
6. Гузєєв В. В. Планирование результатов образования и образовательная технология / В. В. Гузєєв. – М. : Народное образование, 2000. – 240 с.
7. Тульська О. Л. Проектна діяльність як засіб розвитку професійної культури майбутніх екологів у процесі фахової підготовки. – [Електронний текст]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Npdntu_pps/2009_3/tulska.pdf
8. Середа Н. В. Елементи театральної педагогіки у формуванні педагогічної майстерності / Н. В. Середа // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2011. – № 2. – С. 48-54.
9. Сергєєва І. І. Артистизм як елемент педагогічної майстерності / І. І. Сергєєва // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – 2011. – № 4. – С. 124-132.
10. Тульська О. Л. Проектна діяльність як засіб розвитку професійної культури майбутніх екологів у процесі фахової підготовки. – [Електронний текст]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Npdntu_pps/2009_3/tulska.pdf

Чаїка Е. В.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ-ФИЛОЛОГОВ К ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕКЛАССНОЙ ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ

В статье обосновываются педагогические условия, способствующие подготовке будущих учителей-филологов к организации внеклассной творческой деятельности учащихся общеобразовательной школы. Такими условиями определены: стимулирование интереса будущих учителей-филологов к организации внеклассной творческой деятельности учащихся общеобразовательной школы; привлечение будущих учителей-филологов к проектной деятельности методической направленности; активизация творческой деятельности будущих учителей-филологов

средствами театральной педагогики.

Ключевые слова: будущие учителя-филологи, педагогические условия, творческая деятельность, проектная деятельность, театральная педагогика.

Chaika O.V.

**PEDAGOGICAL CONDITIONS OF PREPARING TEACHERS OF PHILOLOGY
TO THE EXTRACURRICULAR CREATIVE ACTIVITY OF PUPILS IN SECONDARY SCHOOLS**

In the article substantiate pedagogical conditions conducive to preparing future teachers of philology to organizing extracurricular creative activities pupils of secondary school, to understand the specially designed circumstances that create favorable conditions for the preparation of future teachers of philology to organizing extracurricular activities pupils of secondary school and development of their creative abilities in the exercise of these activities. These conditions defined: to stimulate the interest of the future teachers of philology to organizing extracurricular creativity pupils of secondary school; involvement of future teachers of philology to the design of methodological direction; activation of creative activity of the future teachers of philology by means of theatrical pedagogy. Was determined that the main forms that promote the formation interest to the organization of extracurricular creativity is introducing in the educational process nonstandard classes using didactic games, create game situations, problems with logical load tasks problem and search character tasks on assembly language stories, poems, exercises and more. Is indicated that the use method of projects facilitates effective preparation of future competitive specialist of Ukrainian language and literature that by performing socially useful tasks shall own views on solving professional tasks and sense of responsibility, know how to build correctly a dialogue with other specialists to navigate in today's information world, organize academic and extracurricular process in a professional manner. Is proved that theater art is a creative dominant extracurricular activities teachers of philology that can effectively influence the improvement of professionalism of teachers of Ukrainian language and literature, enriching his spiritual, emotional developing it forming a sense. It is emphasized that the combination of elements of the game and learning in creative extracurricular activities in the Ukrainian language and literature, could positively influence the development of creative abilities of students. The interest and positive comments students are motivated teachers of philology continue to use the of theatrical pedagogy in organizing extracurricular creative activity of students of Ukrainian language and literature.

Keywords: future teachers of philology, pedagogical conditions, creative activities, project work, theatrical pedagogy.

Подано до редакції 10.11.2016.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф. Т.Ю.Осиповою